

Стан розвитку компонентів конструктивної копінг-поведінки у працівників органів внутрішніх справ

Didukh M.M. Progress state of components of constructive coping behavior of police officers / M.M. Didukh // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 129-143.

М.М. Дідух. Стан розвитку компонентів конструктивної копінг-поведінки у працівників органів внутрішніх справ. У статті представлено результати констатуючого експерименту з дослідження чинників, що забезпечують конструктивну копінг-поведінку працівників ОВС у професійній діяльності. Було з'ясовано, що на вибір конструктивної копінг-поведінки в професійній діяльності працівників ОВС можуть впливати наступні чинники: рівень емпатії і інтернальності, сформованості копінг-стратегій, мотивації на досягнення успіху й уникнення невдач; рівень афіліації та стиль саморегуляції копінг-поведінки. За показниками емпатійності та парціальних позицій інтернальності-екстернальності особистості було визначено рівень розвиненості особистісного компонента. Аналіз сумарної оцінки рівня емпатії показав низький рівень розвитку емпатії та значний показник щодо потреби в його підвищенні. Також визначено, що велика частина опитуваних схильна до приписування зовнішнім обставинам істотного значення. Це свідчить про недостатню розвиненість особистісного компонента та наявності резерву для розвитку цих показників. Було проаналізовано мотиваційно-операційний компонент копінг-поведінки працівників ОВС. Визначено, що рівень його розвитку характеризується наступними показниками: вибір копінг-стратегій, рівень мотивації на досягнення й уникнення невдач та ступінь афіліації. Як свідчать дані дослідження, одночасно деякі учасники можуть обирати різні рівні розвитку регуляторних ланок; значна кількість обирає широкий арсенал копінг-стратегій. Більшість опитуваних продемонстрували середнє значення за показниками прагнення до успіху. Встановлено, що велика частина правоохоронців мають високий рівень розвиненості мотиву «страх нехтування групою», що може призвести до виникнення труднощів у виборі конструктивних копінг-стратегій і моделей копінг-дій.

Ключові слова: конструктивна копінг-поведінка, моделі копінг-поведінки, афіліація, емпатія, інтернальність, екстернальність, саморегуляція.

М.Н. Дидух. Состояние развития компонентов конструктивного копинг-поведения у работников органов внутренних дел. В статье представлены результаты констатирующего эксперимента по исследованию факторов, обеспечивающих конструктивное копинг-поведение в профессиональной деятельности работников ОВД. Определено, что на выбор конструктивного копинг-поведения в деятельности сотрудников ОВД могут влиять следующие факторы: уровень эмпатии и интернальности, сформированности копинг-стратегий, мотивации на достижение успеха и избегания неудач; уровень аффилиации и стиль саморегуляции копинг-поведения. По показателям эмпатийности и парциальных позиций интернальности-экстернальности был выделен уровень сформированности личностного компонента. Анализ суммарной оценки уровня эмпатии показал низкий уровень развития эмпатии и значительный показатель по потребности в его усовершенствовании. Также определено, что большая часть исследуемых подвержена приписыванию внешним обстоятельствам существенного значения. Это свидетельствует о недостаточной развитости личностного компонента и наличия резерва для развития этих показателей. Установлено, что уровень развития мотивационно-операционного компонента копинг-поведения характеризуется выбором копинг-стратегий, уровнем мотивации на достижение и избегания неудач и степенью аффилиации. Как свидетельствуют данные исследования, некоторые участники одновременно могут выбирать разные уровни развития регуляторных звеньев; значительное количество исследуемых выбирает широкий арсенал копинг-стратегий. Установлено, что большая часть работников ОВД имеют высокий уровень развития мотива «страх пренебрежения группой», что может привести к возникновению трудностей в выборе конструктивных копинг-стратегий и моделей копинговых действий.

Ключевые слова: конструктивное копинг-поведение, модели копинг-поведения, аффилиация, эмпатия, интернальность, экстернальность, саморегуляция.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасній Україні працівникам органів внутрішніх справ щодня доводиться зіштовхуватися зі стресами, складними, часто екстремальними, обставинами, які створюють передумови для важких життєвих ситуацій – ускладнення, протидії, перешкоди, невдачі при виконанні будь-якого завдання; ситуацій «публічної поведінки», оцінки та критики, конфлікти, тиск, тощо. Врешті, вони загострюють протиріччя в професійній, сімейній, міжособистісній і інших сферах життя людини. Необхідність здійснення

професійної діяльності в особливих умовах, під постійним впливом значної кількості стресогенних чинників, висуває особливі вимоги до психологічних якостей та здібностей правоохоронця, необхідних для того, щоб адаптуватися до змін у житті з найменшими для себе втратами. Важлива роль в цьому належить дослідженням, присвяченим вивченню процесів, спрямованих на подолання стресових станів – копінг-поведінки. Проблема психологічної адаптації працівників органів внутрішніх справ до стресу посідає одне з провідних положень, оскільки від ефективності її розв'язання безпосередньо залежить ефективність діяльності правоохоронців. Оцінка і формування конструктивної копінг-поведінки відносяться до числа пріоритетних завдань психологічного супроводу правоохоронної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується запропонована стаття. Дослідження копінг-поведінки набувають в Україні певного поширення. З 2007 по 2014 роки проведено 13 дисертаційних досліджень різних аспектів копінг-поведінки, при цьому 9 з них упродовж останніх чотирьох років. Із зазначених робіт найбільшу нашу зацікавленість викликають дослідження О. І. Скленя [1] та О. Є. Самари [2]. Обидві роботи присвячені вивченню особливостей копінг-поведінки працівників підрозділів МНС України. Так, О. І. Скленя розкриває суть копінг-поведінки працівників пожежно-рятувальних підрозділів Міністерства надзвичайних ситуацій (МНС) України і її характеристики. У своєму дослідженні науковець виявляє особливості структури базових копінг-стратегій і особистісні копінг-ресурси рятувальників. Визначає наявність прямого, помірного за ступенем, кореляційного зв'язку між службовим досвідом і ефективністю копінг-поведінки, а також взаємозв'язок між ефективністю копінг-поведінки та індивідуально-психологічними особливостями пожежних. Автор відзначає, що адаптивну форму копіngu значною мірою визначають стаж служби, інтелектуальний рівень та вольові особливості особистості [1].

Розглядаючи психологічні особливості стратегій копінг-поведінки у співробітників МНС, О. Є. Самара вказує, що серед психологічних особливостей, які сприяють формуванню адаптивних копінг-стратегій, важливу роль відіграють успішність професійної адаптації і ступінь професійної реалізації, як середовищні ресурси долаючої поведінки. Автор вказує, що формування неадаптивних стратегій копінг-поведінки, перш за все, пов'язане з впливом особистісних чинників [2].

В результаті аналізу сучасних літературних джерел було визначено, що предметом більшості наукових досліджень стратегій копінг-поведінки [3-6] виступали психологічні особливості формування і застосування особистістю копінг-стратегій.

Попри значний науковий доробок, проблема формування конструктивної копінг-поведінки правоохоронців у психологічній науці залишається недостатньо вивченою. При цьому деякі дослідники вказують, що психологами нагромаджено достатню кількість знань про копінг-поведінку для того, щоби визначити основні чинники, які визначають конструктивність копінг-поведінки й основні психологічні умови, необхідні для формування конструктивної копінг-поведінки [7-9]. Тому пошук шляхів формування конструктивної копінг-поведінки правоохоронців ми вважаємо поки що невирішеною частиною загальної проблеми дослідження копінг-поведінки людини.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Аналіз наукової літератури дозволив визначити основні чинники, які забезпечують конструктивну копінг-поведінку працівників органів внутрішніх справ у професійній діяльності [7-9]:

- наявність зовнішніх і внутрішніх копінг-ресурсів, достатніх для подолання стресу та адаптації до середовища у процесі використання конструктивних копінг-стратегій (позитивна Я-концепція, позитивне сприйняття соціальної підтримки, інтернальний локус-контроль, емпатія, афіліація, тощо);
- готовність до активної копінг-поведінки, спрямованої на джерело стресу з метою його усунення;
- перевага мотивації на досягнення успіху в процесі подолання стресу і психосоціальних проблем над мотивацією уникнення невдачі;
- використання копінг-стратегій, які відповідають віку та досвід, і спрямовані на активне розв'язання складної життєвої ситуації, або зміну свого ставлення до неї.

Виходячи із зазначеного, нам необхідно визначити характеристики тих психологічних якостей особистості правоохоронців, які впливають на конструктивність стратегій їх копінг-поведінки: рівень емпатії та інтернальності, сформованості копінг-стратегій, мотивації на досягнення успіху й уникнення невдач, рівень афіліації і стиль саморегуляції копінг-поведінки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У дослідженні взяли участь 127 працівників органів внутрішніх справ України се-

реднього та старшого керівного складу віком від 21 до 37 років, які навчалися у Черкаському відділенні навчально-наукового інституту заочного навчання Національної академії внутрішніх справ: 28 осіб зі стажем служби у МВС до 1 року, 60 осіб із службовим стажем від 1 до 5 років та 39 осіб із службовим стажем понад 5 років (100 чоловіків та 27 жінок).

Рівень розвиненості особистісного компонента визначався за показниками емпатійності та парціальних позицій інтернальності-екстернальності особистості.

Емпатійність учасників дослідження визначалася за допомогою методики діагностики рівня емпатійних здібностей (В. В. Бойко). Аналіз отриманих результатів свідчить, що 82,68% учасників дослідження мають середній та низький рівні розвитку раціонального каналу емпатії. Це дає можливість стверджувати про недостатню здатність неупереджено виявляти особливості партнера по взаємодії за допомогою уваги, сприйняття та мислення, визначати сутність іншої людини – її стан, проблеми, поведінку. Тобто вони не завжди відчувають інтерес до іншої людини, здатні емоційно й інтуїтивно її розуміти.

Деяко краще в учасників дослідження розвинений емоційний канал емпатії – 22,83% мають високий рівень, 57,48% – середній. Правоохоронці з високим рівнем розвиненості цього каналу емпатії мають здатність співпереживати та співчувати. Їх емоційна чуйність стає засобом «входження» в енергетичне поле партнера, дозволяє зрозуміти його внутрішній світ, прогнозувати його поведінку й ефективно впливати на неї.

Найбільш розвиненим в учасників дослідження виявився інтуїтивний канал емпатії. Високий і середній рівні розвиненості цього каналу виявлено у 14,96% та 66,93% учасників дослідження відповідно. Такі правоохоронці здатні бачити поведінку партнерів і діяти в умовах браку об'єктивної інформації про них, спираючись на досвід, що зберігається в підсвідомості. Відомості про партнерів формують на рівні інтуїції, яка менше залежить від стереотипів, ніж осмислене розуміння партнерів.

У значній кількості учасників дослідження виявлено значний вплив на їхню емпатійність установок як таких, що сприяють, так і тих, що перешкоджають емпатії, полегшують або ускладнюють дію всіх емпатійних каналів. У 33,07% правоохоронців виявлено схильність до уникання особистих контактів, знижену цікавість до іншої особистості, спокійне ставлення до переживань і проблем оточуючих. Це різко обмежує діапазон емоційної чуйності і емпатійного сприйняття.

Значна кількість учасників дослідження (85,83%) відчувають труднощі зі створенням у спілкуванні атмосфери відкритості, довіри, задушевності. Можна стверджувати, що 40,16% учасників дослідження у багатьох випадках своїми діями перешкоджають словесно-емоційному обміну, створюючи атмосферу напруження, неприродності, підозрілості. У 25,98% учасників дослідження діагностовано низький рівень розвитку ідентифікації – ще однієї неодмінної умови успішної емпатії. Вони відчувають труднощі у розумінні іншого на основі співпереживань, постановки себе на місце партнера, рухливості та гнучкості емоцій, здатності до наслідування.

Аналізуючи загальну сумарну оцінку рівня емпатії учасників дослідження, слід відзначити, що лише 17,32% з них мають високий рівень емпатії, а значна кількість правоохоронців (28,35%) потребують додаткових психологічних заходів з її розвитку.

Парціальні позиції інтернальності – екстернальності особистості було діагностовано з використанням методики Є. Ф. Бажина, К. О. Голінкіної, О. М. Еткінда. Рівень розвиненості в учасників дослідження інтернальності досягнень є недостатнім. Всього 14,96% правоохоронців мають високі показники за цією шкалою і, відповідно, високий рівень суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями та ситуаціями. Такі люди вважають, що всього позитивного у своєму житті домоглися самостійно. Вони впевнені, що здатні успішно досягти своїх цілей у майбутньому. Деяко більша кількість учасників дослідження (18,11%) має низькі показники за цією шкалою. Ці правоохоронці приписують свої успіхи, досягнення і радості зовнішнім обставинам – везінню, щасливій долі або допомозі інших людей.

Високі показники за шкалою інтернальності невдач виявлено у 10,24% учасників дослідження. Ці правоохоронці мають розвинуте почуття суб'єктивного контролю негативних подій і ситуацій, що проявляється у схильності звинувачувати самого себе в різноманітних невдачах, неприємностях та стражданнях. Водночас достатньо значна кількість учасників дослідження (33,07%) має низькі показники за цією шкалою і схильні приписувати відповідальність за подібні події іншим людям або вважати їх результатом невезіння.

Лише 14,18% учасників дослідження мають високі показники інтернальності виробничих відносин і вважають свої дії важливим чинником в організації власної службової діяльності, в складних відносинах в колективі, у своєму просуванні по службі, тощо. Значна кількість правоохоронців (40,15%) схильна

приписувати більш важливе значення зовнішнім обставинам – керівництву, колегам, везінню-невдачі.

За шкалою інтернальності міжособистісних відносин високі показники діагностовано у 18,90% учасників дослідження. Тобто майже кожен п'ятий правоохоронець вважає себе здатним контролювати свої неформальні відносини з іншими людьми, викликати до себе повагу та симпатію. Водночас, кожний четвертий учасник дослідження (25,98%) не вважає себе здатним активно формувати своє коло спілкування і схильний розглядати свої відносини як залежні від дій своїх партнерів.

Аналіз рівня загальної інтернальності свідчить, що в цілому 22,83% учасників дослідження мають високий рівень суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями та ситуаціями і вважають, що більшість важливих подій в їхньому житті було результатом їх власних дій, вони можуть ними керувати і, отже, відчують власну відповідальність за ці події і за те, як складається їхнє життя в цілому. Проте, значна кількість правоохоронців (19,69%) не бачать зв'язку між своїми діями і значущими для них подіями життя, не вважають себе здатними контролювати їх розвиток, а рахують, що більшість подій є випадковими або результатом дій інших людей.

Аналізуючи особистісний компонент копінг-поведінки працівника органів внутрішніх справ у професійній діяльності, слід вказати на його недостатню розвиненість і наявність суттєвого резерву для розвитку емпатії та інтернальності правоохоронців.

Рівень розвиненості мотиваційно-операційного компонента копінг-поведінки працівника органів внутрішніх справ у професійній діяльності визначався за показниками вибору копінг-стратегії, ступенем мотивації на досягнення й уникнення невдач та ступенем афіліації.

Стратегії і моделі копінг-поведінки працівників органів внутрішніх справ були досліджені за допомогою методики «SACS». Аналіз отриманих даних свідчить про досить широкий арсенал копінг-стратегій, які працівники органів внутрішніх справ використовують у професійній діяльності. Так, учасники дослідження переважно використовують шість копінг-стратегій (показники понад 20 балів). Водночас представники комунікативних професій – чотири.

Як правило, працівники органів внутрішніх справ і комунікативних професій застосовують активну просоціальну та пасивну пряму копінг-стратегії за моделями асертивних дій, вступу у соціальний контакт, пошуку соціальної підтримки та обереж-

них дій. Водночас, працівники органів внутрішніх справ досить часто використовують пасивну непряму та асоціальну стратегії за моделями маніпулятивних та асоціальних дій. Крім того, статистично достовірні відмінності між працівниками органів внутрішніх справ та працівниками комунікативних професій виявлено за такими шкалами: «асертивні дії», «вступ у соціальний контакт», «обережні», «маніпулятивні», «імпульсивні» й «асоціальні» дії. У групі працівників органів внутрішніх справ з високим рівнем виразності копінг-поведінки показники усіх виділених моделей копінг-поведінки більш високі. Водночас, показники моделі «імпульсивні» дії більш високі у правоохоронців з низьким рівнем виразності копінг-поведінки.

Ранжування виборів копінг-стратегій і моделей копінг-поведінки (дій) дозволило зробити висновок, що як правоохоронці, так і працівники комунікативних професій надають перевагу просоціальній копінг-стратегії у вигляді моделей «вступ у соціальний контакт» (1-е рангове місце) та «пошук соціальної підтримки» (2-3 рангові місця). Актуальною також виявилася модель поведінки менш конструктивна за попередні – «обережні дії», яка належить до пасивної прямої копінг-стратегії (2-3 рангові місця). Проте, у працівників органів внутрішніх справ досить високе місце посіла модель «маніпулятивні дії» (4 рангове місце). Відповідно моделі «імпульсивні дії» та «асоціальні дії» отримали 5-6 рангові місця. Зазначене свідчить про те, що, порівняно з представниками комунікативних професій, працівники органів внутрішніх справ не завжди обирають конструктивні стратегії копінг-поведінки для подолання важких ситуацій у професійній діяльності.

Аналіз наукової літератури з проблеми копінг-поведінки, проведений у першому розділі, свідчить, що на конструктивність копінг-поведінки суттєво впливають мотиви досягнення та мотиви уникнення невдач. Для виявлення зазначених складових мотивації працівників органів внутрішніх справ було використано відповідні методики Т. Елєрса.

56,69% учасників дослідження продемонстрували середнє значення мотивації досягнення, що відповідає помірно високому рівню мотивації до успіху; 47,24% правоохоронців мають середній рівень мотивації уникнення невдач. При цьому кількість осіб з високим рівнем мотивації до уникнення невдач (33,07%) значно більша, ніж осіб з високим рівнем мотивації досягнення успіху. Тенденція прагнення до успіху є складною функцією трьох змінних: мотиву прагнення до успіху, суб'єктивної вірогідності досягнення успіху, його привабливості в даній ситуації.

Мотив прагнення до успіху – це стійка диспозиція особистості переживати гордість і задоволення при досягненні успіху. Тенденція уникнення невдач є мультиплікаційною функцією мотиву уникнення невдачі (прагнення уникнути невдачі та сорому) та її привабливості в певній ситуації [10-11]. Переважання тієї чи іншої мотиваційної тенденції впливає на вибір ступеня складності задачі. Люди з переважанням мотиву прагнення до успіху вибирають задачі середнього ступеня складності, на відміну від людей, у яких переважає мотив на уникнення невдач, вони вибирають або дуже легкі задачі (їх вибір гарантує успіх), або дуже важкі.

Домінування якогось із зазначених мотивів у проявах особистості працівників органів внутрішніх справ нами не виявлено. Правоохоронцям з переважанням мотиву прагнення до успіху притаманні: сприйняття ситуації досягнення як необхідної та звичної складової життя; упевненість в успішному результаті; активний пошук інформації про свої успіхи; готовність брати на себе відповідальність і рішучість у невизначених ситуаціях; вибір цілей середньої чи вищої важкості, велика інтенсивність прагнення до мети; отримання підвищеного задоволення від цікавих задач; бажання робити більш або менш складну роботу, але таку, яку можна реально виконати; здатність не розгубитися в ситуації змагання чи перевірки здібностей; прагнення до розумного ризику; середній, реалістичний рівень домагань; велика завзятість у випадку виникнення перешкод; підвищення рівня домагань після успіху та зниження після невдачі; реалістичне узгоджене планування, з орієнтацією на віддалене майбутнє.

Отже, мотив прагнення до успіху забезпечує високий рівень активності, що сприяє вибору конструктивних копінг-стратегій при вирішенні тяжких життєвих ситуацій. А також спонукає особистість шукати нові способи втілення власної енергії, здібностей та сил.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено, що на конструктивність обраної стратегії копінг-поведінки суттєво впливають мотиви афіліації. Особливості мотивації афіліації вивчалися за допомогою методики з визначення мотивів афіліації (А. Мехрабіан). Для правоохоронців з високим рівнем афіліації (29,92%) характерне «прагнення до прийняття групою». Зазвичай воно проявляється як бажання людини налагодити добрі, емоційно позитивні взаємини з іншими. Внутрішньо, або психологічно, воно виступає у вигляді почуття прихильності, вірності, а зовні – в товариськості, в прагненні співпрацювати

з іншими людьми, постійно бути разом з ними. Любов до людини – вищий духовний прояв цього мотиву. Стосунки між людьми, побудовані на основі афіліації, як правило, взаємні. В результаті задоволення мотиву афіліації між людьми складаються довірливі взаємовідносини, засновані на симпатії та взаємодопомозі. Домінування у людини мотиву афіліації породжує стиль спілкування з людьми, який характеризується впевненістю, невимушеністю та відкритістю.

Для учасників дослідження з низьким рівнем афіліації і відповідно високим рівнем страху нехтування групою (21,26%) характерні невпевненість, скутість, напруженість, страх бути неприйнятним, знехтуваним значущими людьми. Домінування цього мотиву створює перешкоду на шляху міжособистісного спілкування. Такі люди викликають недовіру до себе, вони самотні, у них недостатньо розвинені вміння і навички спілкування.

В учасників дослідження із середнім рівнем афіліації інтенсивність цих мотивів приблизно однакова, що може свідчити про наявність у них внутрішнього дискомфорту, напруженості. У деяких з них страх бути знехтуваним групою перешкоджає задоволенню їх потреби в прийнятті та спілкуванні з іншими людьми.

Результати виявлення рівня афіліації в учасників дослідження свідчать, що значна кількість правоохоронців мають високий рівень розвиненості мотиву «страх нехтування групою» і, відповідно можуть мати труднощі в реалізації копінг-поведінки, виборі конструктивних копінг-стратегій і моделей копінг-дій.

Особливості саморегуляції копінг-поведінки було досліджено з використанням методики «Стиль саморегуляції поведінки» (ССПМ) (В. І. Моросанова, О. М. Коноз). Аналіз отриманих результатів свідчить про наявність трьох типів ефективного профілю саморегуляції копінг-поведінки працівників органів внутрішніх справ. Ефективного рівня саморегуляції досягають правоохоронці з високим рівнем розвиненості переважної більшості регуляційних ланок; з приблизно однаковою кількістю піків високого та середнього рівнів; з наявністю у профілі показників низького рівня, при обов'язковій присутності показників високого рівня. Нами практично не виявлено профілів із низьким рівнем розвиненості всіх ланок, хоча низькі показники зустрічаються досить часто, але у деяких випадках поряд завжди високий та середній рівні розвитку інших ланок. Отримані нами результати дають підстави стверджувати про наявність відповідних компенсаторних механізмів у процесах саморегуляції копінг-поведінки правоохоронців.

Привертають увагу результати, отримані за шкалою «само-стійність» та «програмування». У 25,99% досліджуваних показники самостійності знаходяться на низькому рівні і в такої ж кількості правоохоронців – на високому, при високих та середніх показниках інших ланок профілю саморегуляції. Водночас показники «програмування» знаходяться на високому рівні у 20,47% правоохоронців, при цьому 24,41% учасників дослідження показали низький рівень розвиненості цієї якості. Обидві ці функції у діяльності правоохоронця пов'язані з мірою їх впливу на процес службової діяльності, з межами їх самостійності в ньому та можливості програмувати свою діяльність. Отже, плануючи і програмуючи свою службову діяльність, вони обов'язково повинні враховувати думку керівництва, обов'язково координувати з ним свої дії і реально розуміти межу власної самостійності. Тому, як ми бачимо, у профілі саморегуляції за шкалою самостійності переважають середні показники. Нам здається, що ці показники перекликаються з даними за шкалою інтернальності суб'єктивного локус-контролю у службових відносинах, де інтернальність має дещо нижчі показники, ніж з інших шкал. При цьому слід пам'ятати, що значна кількість важких життєвих ситуацій у професійній діяльності виникає саме у взаємовідносинах з керівництвом.

Результати дослідження стилів саморегуляції копінг-поведінки свідчать про одночасний вибір певною частиною учасників дослідження різних рівнів розвитку регуляторних ланок (від низького до високого). Значній кількості правоохоронців притаманний гармонійний («гладкий») профіль саморегуляції, коли всі основні функції представлені на відносно високому рівні. Отже, в учасників дослідження зустрічаються два профілі саморегуляції: «гладкий» (з високим розвитком майже всіх функцій саморегуляції) та «шпилястий» (наявні як середні, так і високі показники). У цілому працівникам органів внутрішніх справ притаманний високий рівень свідомого планування та програмування копінг-поведінки, адекватність в оцінюванні результатів своїх дій, певна фіксація на невдачах, достатній рівень гнучкості й орієнтування в ситуації, стійкість і здатність не губитися в умовах невизначеності, творчість у підходах до розв'язання нетипових ситуацій, середній рівень самостійності, постійні зв'язки, контакти з керівництвом, наполегливість у досягненні власних цілей, точність і своєчасність у корекції власних помилок. Проте, значна кількість учасників дослідження (29,14%) потребує підвищення загального рівня саморегуляції копінг-поведінки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. За всіма психологічними характеристиками особистості, які були визначені у нашому дослідженні, в учасників виявлено наявність певного резерву для підвищення конструктивності своєї копінг-поведінки у професійній діяльності. Це дає можливість визначити основний зміст психолого-організаційної технології з формування конструктивної копінг-поведінки працівників органів внутрішніх справ у професійній діяльності, яка повинна містити вправи на розвиток емпатії, інтернальності, мотивації до досягнення успіху, афіліації, а також удосконалення стилю саморегуляції копінг-поведінки. Розроблення такої технології та експериментальна перевірка її ефективності повинно стати наступним кроком у пошуку шляхів підвищення конструктивності копінг-поведінки правоохоронців.

Список використаних джерел

1. Склень О. І. Психологічні особливості поведінкових стратегій подолання стресу в професійній діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.09 / О.І. Склень ; Ун-т цив. захисту України. – Х., 2008. – 22 с.
2. Самара О. Є. Психологічні особливості стратегій стресодолаючої поведінки співробітників МНС: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / О.Є. Самара ; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – О., 2010. – 16 с.
3. Сивогракова З. А. Психологічні особливості подолання студентами складних життєвих ситуацій: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / З.А. Сивогракова ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.
4. Кожанова М. В. Психологічні особливості прояву когнітивного дисонансу в професійній діяльності лікарів: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / М.В. Кожанова ; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. – К., 2010. – 22 с.
5. Плужник Я. А. Соціально-психологічні детермінанти організаційно-управлінських стресів: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Я. А. Плужник ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля МОН України. – Луганськ, 2011. – 20 с.
6. Корнієнко І. О. Стратегії копінг-поведінки особистості студента в ситуації неуспіху: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / І. О. Корнієнко ; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України АПН України. – К., 2010. – 20 с.

7. Исаева Е.Р. Копинг-поведение и психологическая защита личности в условиях здоровья и болезни. / Е.Р. Исаева. – СПб.: СПбГМУ, 2009. – 136 с.
8. Никольская И. М. Защита личности = Defense of personality : Психолог. механизмы / Р. М. Грановская, И. М. Никольская. – [СПб.] : Знание; Свет, 1999. – 347 с.
9. Сирота Н. А. Эффективные программы профилактики зависимости от наркотиков и других форм зависимого поведения / Н. А. Сирота, В. М. Ялтонский. – Казань : КНПО ВТИ, 2007. – 191 с.
10. Колесніченко Л.А. Психологічні особливості саморегуляції у професійній діяльності менеджерів: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Л.А. Колесніченко ; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К., 2004. – 20 с.
11. Якимчук А. В. Розвиток у керівників оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України здатності до саморегуляції психічної стійкості в екстремальних умовах: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / А. В. Якимчук ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2010. – 20 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Sklen' O. I. Psihologichni osoblivosti povedinkovih strategij podolannja stresu v profesijnij dijal'nosti pracivnikov pozhezhno-rjatuval'nih pidrozdiliv MNS Ukraïni: avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.09 / O.I. Sklen' ; Un-t civ. zahistu Ukraïni. – H., 2008. – 22 s.
2. Samara O. Є. Psihologichni osoblivosti strategij stresdolajuchoï povedinki spivrobotnikiv MNS: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.01 / O.Є. Samara ; Odes. nac. un-t im. I.I. Mechnikova. – O., 2010. – 16 s.
3. Sivograkova Z. A. Psihologichni osoblivosti podolannja studentami skladnih zhittevih situacij: avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.07 / Z.A. Sivograkova ; Nac. ped. un-t im. M.P.Dragomanova. – K., 2010. – 20 s.
4. Kozhanova M. V. Psihologichni osoblivosti projavu kognitivnogo disonansu v profesijnij dijal'nosti likariv: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.01 / M.V. Kozhanova ; In-t psihologii im. G.S.Kostjuka NAPN Ukraïni. – K., 2010. – 22 s.
5. Pluzhnik Ja. A. Social'no-psihologichni determinanti organizacijno-upravlins'kih stresiv: avtoref. dis. ... kand. psihol.

- nauk : 19.00.05 / Ja. A. Pluzhnik ; Shidnoukr. nac. un-t im. V. Dalja MON Ukraïni. – Lugans'k, 2011. – 20 s.
6. Kornienko I. O. Strategii koping-povedinki osobistosti studenta v situacii neuspihu: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / I. O. Kornienko ; In-t psihologii im. G.S.Kostjuka APN Ukraïni APN Ukraïni. – K., 2010. – 20 s.
 7. Isaeva E.R. Koping-povedenie i psihologicheskaja zashhita lichnosti v uslovijah zdorov'ja i bolezni. / E.R. Isaeva. – SPb.: SPbGMU, 2009. – 136 c.
 8. Nikol'skaja I. M. Zashhita lichnosti = Defense of personality : Psiholog. mehanizmy / R. M. Granovskaja, I. M. Nikol'skaja. – [SPb.] : Znanie, 1999. – 347 s.
 9. Sirota N. A. Jeffektivnye programmy profilaktiki zavisimosti ot narkotikov i drugih form zavisimogo povedenija / N. A. Sirota, V. M. Jaltonskij. – Kazan' : KNPO VTI, 2007. – 191 s.
 10. Kolesnichenko L.A. Psihologichni osoblivosti samoreguljacii u profesijnij dijal'nosti menedzheriv: Avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.07 / L.A. Kolesnichenko ; Centr. in-t pisljadiplom. ped. osviti APN Ukraïni. – K., 2004. – 20 s.
 11. Jakimchuk A. V. Rozvitok u kerivnikiv operativno-rozshukovih pidrozdiliv Derzhavnoï prikordonnoï sluzhbi Ukraïni zdatnosti do samoreguljacii psihichnoï stijkosti v ekstremal'nih umovah: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.09 / A. V. Jakimchuk ; Nac. akad. Derzh. prikordon. sluzhbi Ukraïni im. B. Hmel'nic'kogo. – Hmel'nic'kij, 2010. – 20 s.

M.M. Didukh. Progress state of components of constructive coping behavior of police officers. The article presents the results of experiments to investigate ascertaining factors providing constructive coping behavior of police officers in professional activities. It was determined that the selection of constructive coping behavior in the professional activities of police officers can influence the following factors: the level of empathy and internalities, formation of coping strategies, motivation to achieve success and avoid failure, the level of affiliation and style of self-coping behavior. According to the factors of empathy and partial position of internalities-externalities of a personality the level of the personality component development was defined. The analysis of the total assessment of the empathy level showed low level of empathy development and a significant indicator of the need for its development. There have been determined that the majority of respondents inclined to attribute great importance to external circumstances. This indicates a lack of personal component development and the availability of a reserve for the progress of these indicators. The motivational and operational component of coping behavior of police officers has been analysed. The level of development was

determined to be characterized by the following parameters: choice of the coping strategies, the level of motivation to achieve and avoid failures and the degree of affiliation. According to present research, at the same time some participants may choose different levels of progress of regulatory units; significant number chooses wide arsenal of coping strategies. Most respondents showed an average value of parameters to succeed. It is established that much of the police officers have a high level of intelligent motive based on «fear of neglect group», which may result to difficulties in choosing constructive coping strategies and models of coping actions. There have been revealed the presence of a specific reserve to enhance the constructiveness of a coping behaviour in the participants' professional activity by all psychological characteristics being defined in our study.

Key words: constructive coping behavior, patterns of coping behavior, affiliation, empathy, internality, externality, self-regulation.

Recieved August 11, 2014

Revised September 22, 2014

Accepted October 16, 2014

УДК 316.6

О.Ю. Дмитренко

birykovalena@mail.ru

Корекційна програма тренінгової форми: «Гендерна ідентичність як чинник психологічного благополуччя студентської молоді»

Dmytrenko O.Y. Correctional program in training form: «Gender identity as a factor of students' psychological well-being» / O.Y. Dmytrenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 143-160.

О.Ю.Дмитренко. Корекційна програма тренінгової форми: «Гендерна ідентичність як чинник психологічного благополуччя студентської молоді». У статті проаналізовано феномен гендерної ідентичності особистості як важливого чинника формування «Я» – концепції молоді, самореалізації, усвідомленні власної цінності та соціалізації у сучасному світі. Наголошено на важливості розуміння свого типу гендерної